

Deprem Bahanesi ve Kentsel Dönüşüm Projeleri

Kentsel dönüşüm projeleri "Afet Riskli Alanların Dönüştürülmesi İle İlgili Yasa Tasarısı" aracılığıyla bir kez daha gündemimize oturmuş durumda. Aslında mevcut siyasi iktidarın kentlerimize yönelik icraatlarını artırma eğilimi 2011 genel seçimleri öncesi açığa çıkmıştı. Büyük şovlarla vaat edilen kent projelerinin hepsi elbet bir gerçekçeye dayandırılıyordu. Ulaşım sorunu için 3. Köprü, imar sorunu ve çarpık kentleşme için yeni yerleşim alanları, kent merkezinin cazibesini arttırmak ve turizme uygun hale getirmek için merkezdeki alanların hizmet sektörüne açılması, verebileceğimiz gerekçe örneklerinden sadece birkaçını oluşturmakta.

1999 depremlerinin ardından Türkiye'nin deprem gerçeğine uygun politikalar üretmekten geri duranlar, Ekim ve Kasım aylarında Van ilimizde yaşanan depremlerin ardından birdenbire deprem konusuna duyarlılık göstermeye başladılar. Van depremlerinin ardından siyasi iktidar temsilcilerince ve hatta Başbakan tarafından ifade edilen "iktidarı kaybetmek pahasına kaçak binaları yıkacağız" ya da "büyük şehirlerde de kaçak yapılaşma için harekete geçeceğiz" gibi vaatler iki önemli noktanın göstergesiydi.

Birincisi bu vaatler 99 depremlerinin ardından Türkiye'nin mevcut yapı stokunun güçlendirilmesine ve iyileştirilmesine yönelik hiçbir adımın atılmadığını itiraf ediyordu, zira oy kaybetme pahasına bu konuya eğileceklerini söyleyenler neredeyse 10 yıldır bu ülkede hükümet etmekteydiler. İkinci-



“İnşaat Mühendisleri Odası, kentsel dönüşüm politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında toplumun tüm bileşenlerinin ve konunun uzmanı olan bilim insanlarının görüşlerinin alınmasını zorunlu görmektedir.”

si Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerine yönelik itirazların sesi baştan kısılmaktaydı. Zira deprem gibi başat bir meseleyi gerekçe göstererek yapılan vaatler siyasi iktidara bu konuya ilişkin her adımını sorgusuz sualsiz atabilme hakkını veriyordu. Böylece bugün depremlerin yarattığı acıyla baş etmeye çalışan Van halkını yalnız bırakanlar, depremi bahane ederek yeni rant alanları yaratmak için o kadar da yavaş hareket etmediler ve "Afet Riskli Alanların Dönüşümü Yasa Tasarısını" meclise taşıdılar.

Söz konusu yasa tasarısının gerekçe metninde "Ülkemizde, başta deprem olmak üzere afet riskinin yüksek olmasına karşın yapı stokumuzun büyük bir kısmının güvensiz ve imar mevzuatına aykırı olması, kaçak yapılaşmanın çok fazla olması nedenleriyle afetler oluşmadan önce gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik bir mevzuata ve bu mevzuatın etkin olarak kullanılabilirdiği uygulama sürecine acil olarak ihtiyaç duyulmaktadır" ifadelerine yer verilmekteydi.

Türkiye'nin deprem gerçeği ve yapılması gerekenlere dair birçok doğru görüşün yer aldığı gerekçe metninde herhangi bir sorun görünmüyordu. Siyasi erki elinde bulunduranlar Odamızın yıllardır ifade ettiği gerçekleri sanki bugün olmuş gibi şu tespitlerle ortaya koyuyorlardı; "kentler, plansız gelişmeleri yanında hem doğal, tarihi ve kültürel çevreyi hem de afet risklerini göz ardı ederek büyümüşlerdir. Bu sürecin sonunda günümüzde, düzensiz, sağlıksız, afet riski bakımından güvenli olmayan, can ve mal güvenliği açısından risk taşıyan, kentsel teknik ve sosyal altyapıdan yoksun ve imar mevzuatına aykırı, kentsel alanlar ve yapı stoku ortaya çıkmıştır". Aynı metinde bu tablonun olası afetlerde yol açabileceği yıkımın altı çizilmekte ve kentlerimizin deprem gibi olası doğa durumlarına karşı hazırlıklı hale getirilmesi gerektiği de vurgulanmaktaydı. Bunun için de olağan kent yenileme süreçlerine paralel olarak "olağandışı kent yenileme süreçlerine" dikkat çekilmişti.

Siyasi iktidarın sanki bu tabloda hiç payı yokmuşçasına sorumluluğu üzerinden atarak ve Van depremleri ile yaşananların adeta üstünü örtmeye çalışarak söz konusu gerçekleri kentsel dönüşüm uygulamalarına gerekçe olarak sunması, Türkiye kentlerinin depreme hazırlıklı hale getirilmesi noktasındaki samimiyetsizliği açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

İnşaat Mühendisleri Odası Türkiye kentlerinin deprem gerçeğine uygun hale getirilmesi için mevcut yapı stokuna yönelik bir envanter çalışmasının acilen yapılması, bu çalışma doğrultusunda onarım, güçlendirme veya yıkıp yeniden inşa etme gibi yapı süreçlerinin devreye sokulması gerektiğini bir çok defa belirtmiştir. Tüm bunlara kulak tıkayan ve kentsel dönüşüm projelerini bütünlüklü bir planın parçası değil de bir strateji olarak gören iktidarın kentsel dönüşüm projeleri ile neyi hedeflediği kolaylıkla anlaşılabilir.

Siyasi iktidar birçok ülkede denendiği gibi, afet riskli alanların dönüştürülmesi bahanesiyle birçok farklı sektörü bünyesinde barındıran inşaat sektörüne yönelerek ekonomik dar boğazı geçiştirmeye çalışmaktadır. Araştırmalar bu yolu seçen ülkelerin şişirilmiş ekonomilerinin yeni ve daha büyük krizlere gebe olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, Kentsel Dönüşüm Projelerinin ekonomik kaynağının, yine kentsel dönüşüm uygulamalarıyla elde edilen ranttan ve en önemlisi de kamuoyunda 2B arazileri olarak bilinen "Hazine adına orman dışına çıkarılan yerlerin satışından elde edilen gelirler"den sağlanacak olması konuya yaklaşımı daha baştan kuşkulu kılmaktadır. 2B arazileri için hazırlanan Yasada gecekondular veya kentsel dönüşüm uygulama alanları da 2B arazileri olarak tarif edilmiştir. Böylece aslında 2B arazileri bir yandan kentsel dönüşüm uygulama alanı olarak ilan edilen yerlere karşılık gelmekte ve bir diğer yandan da kentsel dönüşüm uygulamalarının gelir kapısı olarak görülmektedir. Bu durum da açıkça ortaya koymaktadır ki kentsel dönüşüm projelerini finanse edecek olan yine kentsel dönüşüm projeleri olacak ve kentlerimizin ciddi bir kısmı kar ve rant getirecek projelere açılacaktır.

Yasa tasarısı ile Kanun Hükmünde Kararnameler aracılığıyla oluşturulan ve çok geniş yetkilerle donatılan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile geçtiğimiz süreçte devasa bir şirket haline dönüştürülen

“İnşaat Mühendisleri Odası Türkiye kentlerinin deprem gerçeğine uygun hale getirilmesi için mevcut yapı stokuna yönelik bir envanter çalışmasının acilen yapılması, bu çalışma doğrultusunda onarım, güçlendirme veya yıkıp yeniden inşa etme gibi yapı süreçlerinin devreye sokulması gerektiğini bir çok defa belirtmiştir.”

TOKİ her türlü kararı tek başına vermeye muktedir kılınmıştır. Zira kentsel dönüşüm uygulama alanlarının ve afet riskli alanların belirlenmesinde söz konusu Bakanlık ve TOKİ yetkili kılınmış, yetkinin tarif edilmediği maddelerde ise “idare” gibi hangi kurum veya kuruluştan söz edildiği anlaşılamayan geniş bir ifade kullanılmıştır. Bu düzenlemelerle bütünlüklü planlar ışığında hareket etmektense, kısa vadede kar getiren projeler kolaylıkla uygulamaya sokulabilecek, kentsel dönüşüm bölgesi ilanından dönüşümün içerdiği müdahalelere kadar hiçbir sivil toplum kuruluşunun, bölge halkının en önemlisi de yerel yönetimlerin görüşüne başvurmak zorunda kalınmayacak ve itirazlar deprem bahanesiyle bertaraf edilebilecektir.

Şimdiye kadar yapılmış olan kentsel dönüşüm projelerinde; Hak sahiplerinin yerlerinden edilmesi, Tapu güvencesi olmayan hak sahiplerinin haklarının tanınmaması, kiracıların mağduriyetlerinin giderilmemesi, yerinden edilen vatandaşların eğitim, sağlık ve istihdam sorunlarının dikkate alınmaması, projelerin aleni ve şeffaf bir anlayıştan uzak olması, Projeden etkilenen tarafların, proje sürecine katılımının sağlanmaması, yeni projenin mevcut dokuyu ve kültürü yok etmesi, projelerin yeni ve daha eşitsiz bir ekonomik dağılım ve sınıfsal harita yaratması ve ciddi çevre tahribatlarına yol açması gibi sorunlar doğmuştur. Bugün hiçbir değişken hesaba katılmaksızın deprem veya diğer afetleri bahane ederek hayata geçirilecek olan projelerin de aynı şekilde uygulanacağını görebilmek için olağanüstü bir öngörü yetisine sahibi olmaya gerek yoktur. Yürütmenin yargı üzerindeki gücü düşünüldüğünde, TMMOB ve bağlı Odaların girişimleriyle yürütmeyi durdurmaya yönelik yargı kararlarının çıkması da pek de mümkün görünmemektedir.

Eğer olası bir depremin yol açacağı yıkım samimi olarak önlenmek isteniyorsa, acilen planlama ve uygulama süreçlerini paralel bir şekilde ele almaya, dönüşüm alanlarını sosyolojik ve çevresel değişkenleri ve bu bölgelerde yaşayanların ihtiyaçlarını göz önüne alarak belirlemeye ve en önemlisi de kamu yararı ilkesi ışığında hareket etmeye yönelmelidir.

İnşaat Mühendisleri Odası, kentsel dönüşüm politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında toplumun tüm bileşenlerinin ve konunun uzmanı olan bilim insanlarının görüşlerinin alınmasını zorunlu görmektedir. Aksi taktirde yeni mağduriyetler üretilecek ve sadece kar ve rant sağlayan göstermelik projelerle deprem gerçeği bir kez daha ikinci plana atılacaktır. Kaygımız bugün büyük politik şovlarla sunulan yatırımların hem toplumsal yaşama hem de ekosisteme geri dönüşü olmayacak şekilde zarar vermesidir. Umu-

dumuz ise örgütlülüğümüzün ve yaşamı dönüştürülmek istenen halkımızın mücadele ruhudur.